

Študentská vedecká aktivita

Aktuálnosť Hayekovej teórie o ekonomických cykloch

Henrich Fehérvári

Sekcia: Spoločenské vedy

Konzultant: Ing. Ivana Šidová

Banská Bystrica
Rok 2012

Obsah práce

1 Cieľ práce.....	3
2 Friedrich August von Hayek.....	3
3 Príčiny ekonomických kríz podľa Hayeka	5
4 Kríza v rokoch 2007- 2009	7
4.1 Internetová bublina	8
4.2 Realitná bublina	8
5 Teórie o ekonomických krízach podľa niektorých ekonómov	10
6 Riešenie krízy.....	11
7 Záver	12
Zoznam použitej literatúry	13

1 Cieľ práce

Cieľom tejto práce je poukázať na aktuálnosť Hayekovej teórie ekonomických cyklov pri vysvetľovaní príčin hospodárskej krízy, ktorá začala v roku 2008 a jej dôsledky neustále pociťujeme. V súčasnosti (rok 2012) sa v pozícii mainstreamovej ekonomickej teórie nachádza Keynesova teória o nedostatočnom efektívnom kúpyschopnom dopyte. Politické špičky načúvajú radám keynesiánov dnešnej doby o stimulácii ekonomiky. Nalievajú obrovské miliardy do hospodárstva, snažia sa držať nízke úrokové miery, pripravujú programy verejnej zamestnanosti a v neposlednom rade vykonávajú štátne investície. To všetko má opätovne naštartovať ekonomický rast.

Tento systém stimulácie ekonomiky má nesporné účinky v krátkom období, lenže dnes sa nám zdá, že len oddŕaľuje proces vyčistenia trhu od bublín, ktoré vznikajú na trhu v dôsledku týchto opatrení. Najzarážajúce na tom pre nás však je, že prokapitalistický ekonómovia ako sú nepochybne aj keynesiáni vyčítali a stále vyčítajú centrálne riadenému hospodárstvu plánovanie, ktoré nemôže byť tak efektívne ako usmerňovanie ekonomických aktivít trhom. Tvrdia, že centrálne orgány nedokážu zohľadniť všetky relevantné fakty o ekonomike takým spôsobom, aby ich opatrenia boli účinnejšie ako samoregulácia trhom. Do hry vstupuje príliš mnoho premenných a preto sa nedá presne určiť, či naše opatrenia prinesú v budúcnosti ten efekt ako od nich očakávame. A napriek tomuto všetkému podľa nášho názoru robia niečo veľmi podobné. Aj oni sa snažia ovplyvňovať ekonomiku prostredníctvom opatrení. Podľa vlastných slov naprávajú zlyhania trhu. A preto je podľa nášho názoru na mieste otázka, či vedia dostatočne presne odhadnúť výsledky svojho konania. Dokážu ekonomiku regulovať lepšie ako trh?

2 Friedrich August von Hayek

Friedrich August von Hayek bol významným predstaviteľom rakúskej ekonomickej školy. Narodil sa v roku 1899 vo Viedni. Bol synom univerzitného profesora botaniky a biológie. Po prvej svetovej vojne získal na Viedeňskej univerzite v roku 1921 doktorát z práv a v roku 1923 doktorát z politických vied.

V roku 1927 sa stal riaditeľom Rakúskeho ústavu pre ekonomický výskum, v roku 1929 sa habilitoval a prednášal na viedeňskej univerzite. V roku 1931 získal na základe prednášok na London School Economics profesúru a hodnosť doktora vied v odbore ekonómia. V roku 1938 získal štátne občianstvo Veľkej Británie. V roku 1950 odišiel do USA, kde v Chicagu na University of Chicago pôsobil ako profesor spoločenských a morálnych vied. V roku 1962 sa vrátil do Európy, do Freiburgu, kde pôsobil ako profesor ekonomickej politiky na Albert-Ludwigs Universität. Umrel v roku 1992 vo Freiburgu v Nemecku.¹

Medzi jeho najznámejšie diela patrí Cesta do otroctva, Peňažná teória a hospodársky cyklus, Ústava slobody, Právo, zákonodarstvo a sloboda.² Počas svojho života bol ovplyvnený ekonómami Eugenom von Böhm-Bawerkom, Carlom Mengerom, Davidom Humeom a Ludwigom von Misesom. V roku 1974 obdržal spolu s Gunarom Myrdalom Nobelovu cenu za ekonómiu za jeho teóriu peňazí, teóriu ekonomických fluktuácií a analýzu o vzájomnej závislosti medzi sociálnymi, ekonomickými a inštitucionálnymi javmi.

Tvrdil, že optimálna alokácia kapitálu je základná podmienka na udržateľný rast HDP a varoval pred, podľa neho škodlivými, zásahmi monetárnych autorít do úrokových mier. Úrokové miery by mali byť podľa neho určené, ako je to aj v iných prípadoch, na trhu a mali by byť odvodené od miery spotreby statkov resp. miery investovania.

Je nutné zdôrazniť, že bol zástancom trhového hospodárstva vo svojej najčistejšej podobe. Pred tým však, ako bol ovplyvnený svojím učiteľom Ludwigom von Misesom, bol prívržencom umiernených socialistov a Fabiánskej spoločnosti. Neskôr sa paradoxne stal jedným z najväčších kritikov socializmu. Nikdy nepochyboval, že myšlienky najväčších socialistických idealistov boli ušľachtilo mienené, avšak nakoniec sa podľa jeho teórie minú svojmu účinku.

Ďalej bol veľkým kritikom Johna Maynarda Keynesa a jeho diela. Celý svoj život sa snažil dokazovať nebezpečné účinky fiškálnych a monetárnych stimulov, ktoré podľa Keynesa mali byť cestou z hospodárskych kríz.

¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Friedrich_August_von_Hayek

² http://cs.wikipedia.org/wiki/Friedrich_August_von_Hayek

Hayek podrobne rozobral problémy, ktoré prinášajú tieto stimuly. Majú podľa neho deformačný účinok na hospodárstvo. Okrem tohto fenoménu z nich zväčša vzniká inflácia, ktorú si uvedomoval aj Keynes, lenže bral ju ako menšie zlo, ktoré si musí zvoliť pri boji s hospodárskou recesiou a z nej plynúcou nezamestnanosťou. Hayek poukazuje na fakt, že práve inflácia plodí neskôr nezamestnanosť.

3 Príčiny ekonomických kríz podľa Hayeka

Hayek podobne ako ostatní predstavitelia rakúskej školy a tak isto švédskej školy vidí príčinu ekonomických kríz v monetárnych faktoroch. V prvom rade je nutné zdôrazniť, že podľa Hayeka každá cena v ekonomike je nositeľom informácie. Vďaka tomu je prostredníctvom cien každý subjekt informovaný o situácii na trhoch. Týmto mimo iných aj zamietá zlyhanie trhu z dôvodu nerovnomernej informovanosti na trhu. Tvrdí, že všetky relevantné informácie, ktoré súvisia s tým ktorým statkom sú už v cene daného statku zakomponované. Preto je každý subjekt, ktorý sa o daný statok zaujíma úplne informovaný o jeho stave.

To, čo Hayek vyčíta štátu je, že svojimi monetárnymi a fiškálnymi stimulmi deformuje ceny a tým pádom aj informácie na trhu. To vedie k pomýleniu subjektov na trhu a v konečnom dôsledku aj k hospodárskym krízam.

V čase monetárnej expanzie sa centrálna banka snaží nakupovať cenné papiere od hospodárskych subjektov (hlavne štátu) za účelom posilnenia ekonomiky vyvolaním hospodárskeho rastu. Týmto spôsobom dáva do obehu zbrusu nové peniaze. Keďže ponuka peňazí vzrástla cena peňazí poklesne. To zjednodušene povedané znamená pokles úrokových mier. Vďaka tomuto sú podnikatelia ochotní si vziať lacný úver a peniaze investovať do nejakého projektu. Vytvárajú sa tak bubliny na trhoch, ktoré skôr či neskôr musia prasknúť, keď sa ukáže, že podnikatelia si mylne mysleli, že domácnosti svoje peniaze sporia za účelom odkladu svojej spotreby do budúcnosti. V skutočnosti podnikatelia využili peniaze centrálnej banky, ktorá im však nebude spotrebovávať produkty ich kapitálových investícií. Podnikatelia si nedokázali kvôli nízkym úrokovým mieram vypočítať zisk a preto musia ukončiť svoju podnikateľskú aktivitu, svojich zamestnancov prepustiť a takto naštartujú hospodársku krízu.

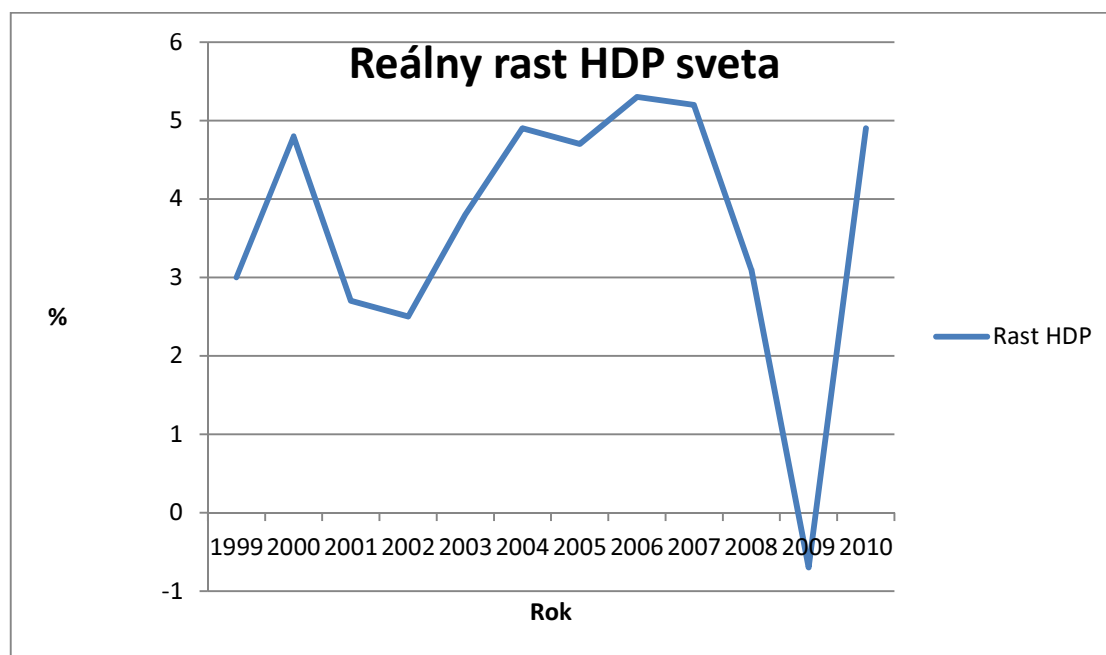
Hayek vidí hospodársku recesiú ako ozdravný proces ekonomiky, ktorá sa snaží zbaviť deformácií na trhu a znovu nastoliť rovnovážny stav, ktorý bol narušený expanzívnu politiku centrálnych bánk. Hayek kritizuje Keynesa, ktorý má námietky voči tomuto procesu a prichádza so svojou teóriou fiškálnej podpory efektívneho kúpyschpného dopytu. Týmto nielenže podľa Hayeka zamedzí úplnému očisteniu ekonomiky, ale vytvára tak nové a nové bubliny, ktorých prasknutie bude ešte horšie ako bolo prasknutie predchádzajúcich, pretože opätovným fiškálnym stimulom sa deformácie na trhu ešte viac prehľbujú. Čím väčšie sú deformácie v čase pred recesiou, tým horšia recesia, poprípade depresia nás podľa Hayeka čaká v čase po zastavení týchto stimulov. Trh sa totiž dlhšie a drastickejšie musí očisťovať.

Vo fáze očisťovania trhu sa dejú štrukturálne zmeny v zamestnanosti. Ľudia, ktorí boli zamestnaní v odvetví, ktoré žilo iba vďaka stimulom sú uvoľnení a po čase zamestnaní v odvetví, ktoré stimulmi utrpelo, ale v skutočnosti má väčší význam pre hospodárske subjekty, poprípade sú ľudia zamestnaní v odvetví, ktoré vôbec predtým neexistovalo. Po tomto podľa Hayeka ozdravnom procese by mala ekonomika fungovať presne tak, aby uspokojila potreby hospodárskych subjektov.

Hayek práve kvôli svojim predstavám o príčinách hospodárskych kríz vypracoval teóriu, ktorú si ešte ani v súčasnosti mnohí ekonómovia nedokážu predstaviť aplikovať v praxi. Bola to teória súkromných peňazí. Znamená to, že peniaze by mohli byť vydávané hocikým tak, ako ktokoľvek môže predávať rôzne iné statky. Týmto opatrením by sa zrušil štátny monopol na vydávanie peňazí a aj v tejto oblasti by vznikla konkurencia. Ako vydávateľia peňazí by sa presadili iba tie inštitúcie, ktorých peniaze by boli najkvalitnejšie. Nemohli by si dovoliť infláciou zničiť svoje peniaze a tým pádom aj úspory svojich klientov tak, ako to robia v súčasnosti centrálna banka štátov, pretože ich peniaze by už nikto viac nechcel. Práve konkurencia, ktorú všetci prokapitalistickí ekonómovia uznávajú ako nenahraditeľný element, ktorý zabezpečuje najefektívnejšie využívanie zdrojov k dispozícii, by zabráňovala komukoľvek vydávať nekvalitné peniaze.

4 Kríza v rokoch 2007- 2009

Odborníci sa zhodujú v tom, že finančná kríza, ktorá potom prerástla do krízy ekonomickej v rokoch 2007-2009³ a jej následky trvajú až dodnes, bola zrejme najhoršou krízou od čias veľkej hospodárskej krízy v rokoch 1929-1933. Kríza mala za následky krach mnohých finančných inštitúcií, pokles akciových trhov, spomalenie, prípadne pozastavenie finančných tokov. Kvôli zmrazeniu finančných tokov hlavne kvôli nedôvere na finančných trhoch logicky poklesla spotreba, kvôli poklesu spotreby poklesla výroba, kvôli poklesu výroby poklesla zamestnanosť a tým pádom vzrástla nezamestnanosť a nakoniec kvôli vzrastu nezamestnanosti poklesol celkový output sveta po prvý raz po mnohých desaťročiach v roku 2009 o 0,7%. V nasledujúcej tabuľke môžeme vidieť vývoj reálneho svetového rastu HDP v poslednom desaťročí.

Graf 1 Reálny rast HDP sveta za roky 1999 až 2010; vlastné spracovanie Prameň: <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=xx&v=66>

Čo spravili vlády jednotlivých krajín, ktorých finančná situácia sa zhoršila najviac? Počúvli rady keynesiánov a začal sa masívny fiškálny a monetárny stimul ekonomiky. A ten naozaj z hospodárskeho hľadiska pomohol a už v roku 2010 opäť (síce pomalšie ako pred krízou) ekonomický output sveta vzrástol.

³ Reálny svetový pokles HDP sveta bol zaznamenaný len v roku 2009, avšak ekonomické problémy v jednotlivých krajinách sa objavili aj v iných rokoch

Tento spôsob fiškálnej a monetárnej politiky pomohol ekonomikám sveta pomerne rýchlo sa dostať z najväčších ekonomických ťažkostí (aj keď je pravda, že odborníci prognózujú svetu po tejto kríze menší hospodársky rast ako pred ňou). Nemožno však kvalitu týchto krokov hodnotiť len z krátkodobého hľadiska. Dôležité je odhaliť príčiny tejto krízy a konsekvencie týchto opatrení v budúcnosti.

4.1 Internetová bublina

Všetko sa to začalo asi v roku 2000, keď praskla internetová bublina. Ceny akcií internetových spoločností sa v roku 2000 na akciových trhoch vyšplhali na svoj vrchol. V tomto roku 2000 takzvaná bublina praskla a ceny akcií rýchlo poklesli, čo môžeme vidieť aj na nasledujúcom grafe.

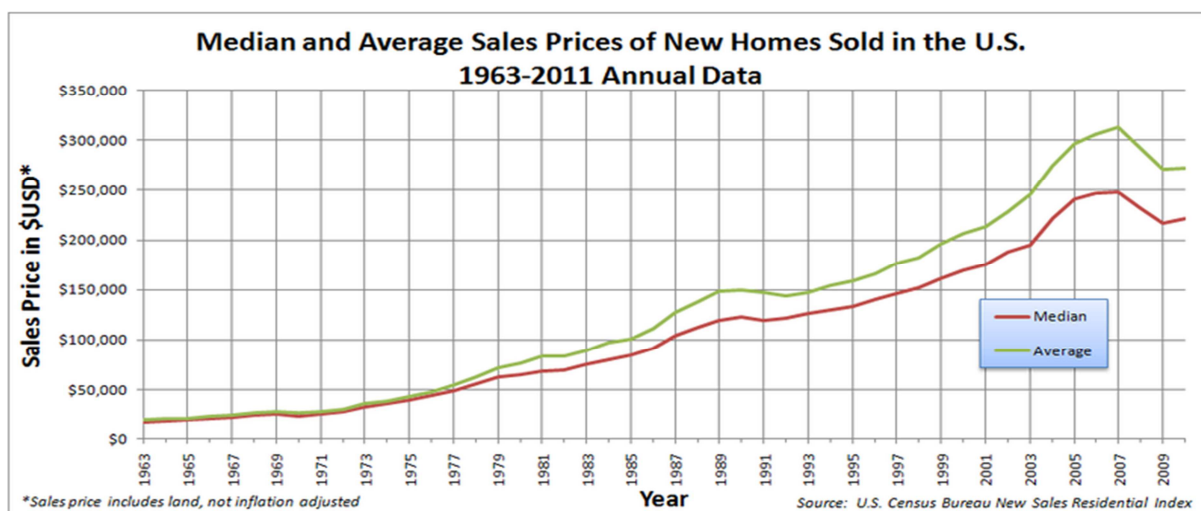
Graf 2 Vývoj indexu technológií Nasdaq Compositev rokoch 1994 až 2004
Prameň: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Nasdaq2.png>

V Spojených štátoch amerických hrozila recesia. V roku 2001 HDP USA síce nekleslo, ale reálny rast ekonomiky bol na rekordne nízkych číslach za dlhé obdobie. Ich rast za tento rok bol asi 0,3%. Recesiou sa však podarilo odvrátiť a to vďaka opätovným fiškálnym stimulom, ktoré boli odporúčané keynesiánmi na čele s nositeľom Nobelovej ceny Paulom Krugmanom.

4.2 Realitná bublina

Možno však povedať, bublina, ktorá bola predtým prítomná v cenách akcií internetových spoločností sa iba presunula do trhu s hypotékami. Štát začal podporovať projekty bývania v USA, dokonca nariaďoval bankám, aby požičiavali

peniaze aj menej bonitným klientom s veľmi výhodným úrokom. Tieto hypotéky boli navyše zaručené len domom, ktorý si za takto získané prostriedky subjekty kupovali. Hypotéky banky predávali vo forme cenných papierov subjektom na trhu v snahe zarobiť na tom. Aby minimalizovali riziko, ktoré súviselo s tým, že požičiavali aj menej bonitným klientom, predávali hypotéky v balíkoch, ktoré obsahovali viaceré hypotéky rôznej kvality. Cena domov a obytných priestorov samozrejme vďaka týmto opatreniam neustále rástla. K masívnemu rastu cien dopomohli aj špekulanti, ktorí sa snažili na raste cien zarobiť. Dokonca sa predpokladá, že v roku 2007, kedy bublina s hypotékami praskla, bola až štvrtina zo všetkých hypoték vzatá za účelom špekulácie. Dôvod je veľmi jednoduchý. Ak si hospodársky subjekt dnes vyberie hypotéku na nový dom, ktorá je zabezpečená len hodnotou toho domu, tak získa na tom, že jeho hodnota prudko rastie. Dom môže po čase predať, hypotéku splatí a ešte mu zostanú peniaze, o ktoré vzrástla cena jeho domu počas doby, kým ho vlastnil. Vývoj cien domov nám ukazuje nasledujúci graf:

Graf 3 Vývoj cien obytných priestorov v USA od roku 1963 do roku 2009
 Prameň: http://en.wikipedia.org/wiki/Financial_crisis_of_2007%E2%80%932010

V roku 2007 sa však rast cien domov zastavil, pretože predajcovia realít už nedokázali nájsť nových zákazníkov, a práve vtedy začali mnohí špekulanti predávať svoje nehnuteľnosti, aby na tom nestratili. Po poklese mnohí ľudia prestali splácať svoje hypotéky, pretože ich hypotéky boli zabezpečené iba hodnotou domu, ktorý si na hypotéku kúpili. Tá však poklesla a hypotéka, ktorú museli splatiť mala vyššiu hodnotu ešte z času nárastu. Preto sa radšej rozhodli nesplatiť tieto hypotéky a dom nechali prepadnúť banke. Bola to pre nich omnoho výhodnejšia alternatíva ako

splácať obrovskú hypotéku vybranú na dom, ktorého hodnota prudko klesla a naďalej klesala. Z tohto dôvodu však začali mať problémy banky a subjekty, ktoré tieto hypotéky vo forme cenných papierov nakúpili, pretože dostali späť oveľa menej peňazí ako do tejto investície vložili. Problémy umocnili aj balíčky hypoték, z ktorých už bolo veľmi ťažko rozoznať, ktoré hypotéky boli toxické. Banky sa zrazu rozhodli nepožičiavať si navzájom a ani nikomu inému, čo viedlo k zastaveniu finančných tokov a v konečnom dôsledku k finančnej kríze, ktorá vyústila v krach mnohých bánk v USA ale aj Európe, ktoré vlastnili cenné papiere kryté toxickými hypotékami. Krach neobišiel ani štvrtú najväčšiu investičnú banku v USA Lehman Brothers, ktorá zbankrotovala v roku 2008. Toto pozastavenie finančných tokov dospelo v konečnom dôsledku k ekonomickej recesii v roku 2009 prostredníctvom už skôr spomínaných mechanizmov.

5 Teórie o ekonomických krízach podľa niektorých ekonómov

Existuje množstvo teórií o príčinách ekonomických kríz a ekonomických cykloch vo všeobecnosti. Počas histórie postupne vznikali stále nové a nové vysvetlenia. Ani dnes však neexistuje všeobecný konsenzus o presných príčinách ekonomických kríz. Aj tento fakt poukazuje na to, že ani tí najväčší ekonomickí odborníci si nemôžu byť istí tým, že teória, ktorú oni považujú za korektnú je v skutočnosti aj správna. Niektorí ekonómovia tvrdia, že ekonomické cykly sú neodvratnou súčasťou hospodárskeho života a iní zase argumentujú, že ekonomické cykly sú vytvárané hospodárskou politikou štátov. V nasledujúcom texte sa podáva len stručný pohľad na najzákladnejšie teórie najčastejšie prijímané ekonómami.

Josef Alois Schumpeter tvrdil, že hospodárske cykly sú ovplyvňované inováciami. V období veľkého počtu inovácií, keď sa inovácie zhlučujú prebieha ekonomický vývoj a zároveň rast – konjunktúra. Inovácie sú teda hybnou silou ekonomiky. Ak sa v nejakom období vznik inovácií zabrzdí poprídape zastaví prechádza ekonomika zo svojho rastu do recesie. Podľa Schumpetera je teda ekonomický cyklus v kapitalistickom type hospodárstva neoddeliteľná súčasť ekonomiky.

Podľa Johna Maynarda Keynesa je na príčine ekonomickej recesie nedostatočný kúpyschopný dopyt. V čase expanzie sa príjmy obyvateľstva zvyšujú a kvôli tomu sa sklon k úsporám zvyšuje. V tomto momente majú spotrebu nahradiť

investície podnikateľov ako základný nositeľ ekonomickej činnosti. Za týmto účelom má podľa Keynesa centrálna banka udržiavať nízke úrokové miery a v prípade, že podnikatelia nezareagujú adekvátnym spôsobom má štát prebrať ich funkciu prostredníctvom realizácie projektov zamestnanosti, investičných projektov a týmto spôsobom pomôcť ekonomike v ťažkých časoch.

Pozrime sa teraz bližšie na celú ekonomickú krízu uplatnením Hayekovej teórie. Hayek tvrdí, že príčina kríz má monetárny charakter. V tomto prípade to môžeme považovať za presnú argumentáciu, pretože v skutočnosti pred krízou nedošlo k zmenám v reálnej ekonomike. Nemožno povedať, že došlo k poklesu dopytu alebo k výraznému zníženiu počtu inovácií.

Štát USA ďalej aktívne zasahoval do ekonomiky tým, že začal masívne podporovať hypotekárnu bublinu na odporúčania Paula Krugmana preto, aby sa predišiel recesii v roku 2001. Hayek by tento krok považoval taktiež za nesprávny, pretože keď už raz došlo k náznaku recesie, treba ju podľa neho nechať pretrvať a tým očistiť trhy. To sa však nestalo, peniaze z jednej bubliny sa preliali do druhej, ktorá nakoniec tak, či tak praskla. Tieto kroky nie sú podľa Hayeka skutočným riešením, iba oddiaľujú skutočný ozdravný proces, ktorý sa takto presúva do budúcnosti a bude len ťažší ako by mohol byť predtým. Toto všetko je pre štát však možné kvôli tomu, že centrálna banka má monopol na tvorbu peňazí, teda na ich celkovú kontrolu a vždy podstupuje také kroky, ktoré vyhovujú štátu z hľadiska ich zámerov. Toto je podľa Hayeka hlavná príčina ekonomických cyklov. Ak by sme mali vo svete konkurenciu aj na tlačenie peňazí k tomuto stavu by nikdy nemohlo dôjsť. Štát by svoju politiku prehodnotil, ak by si musel požičiavať na trhu peňazí, na ktorého chod by nemal absolútne žiadny monopolný vplyv. Aj keď v súčasnosti má centrálna banka vo vyspelých krajinách v značnej miere voľné ruky, čiže vláda nemá takmer žiadny dopad na jej politiku, centrálna banka však má na zreteli hlavne problémy štátu. Môžeme povedať, že uprednostňuje štát pred ostatnými hospodárskymi subjektmi.

6 Riešenie krízy

Čelní štátni predstavitelia najväčších ekonomík sveta nasledujú opäť návrhy Keynesových nasledovníkov. V USA prebehli dva obrovské kvantitatívne uvoľňovania peňazí a chystá sa tretie. Práve toto považuje Hayek za príčinu kríz a navyše to ničí menový systém prostredníctvom inflácie. Treba povedať, že na teraz

je ekonomická kríza zažehnaná, ale dokedy? USA zrejme vytvára novú bublinu na nejakom trhu, ktorá tak, či tak raz praskne. Verejné dlhy vyspelých krajín sa týmito opatreniami dostávajú na rekorné čísla. USA má v súčasnosti (2012) dlh už okolo 15 bil. USD. Štáty eurozóny sa nachádzajú tiež v čase veľkej dlhovej krízy. Model týchto opatrení podľa nášho názoru nefunguje a konečne by sme mali prestúpiť na niečo iné. Je neuveriteľné, že sa snažíme opakovať tie isté kroky, ktoré určite nie sú trvalo udržateľné.

7 Záver

Systém, ktorí momentálne mnohé ekonomiky presadzujú je podľa nášho názoru zlý. Nezdá sa nám z dlhodobého hľadiska udržateľný. Nemožno predsa celú ekonomiku založiť na neprestajných stimuloch, ktoré v konečnom dôsledku vyvolávajú infláciu a je empiricky dokázané, že aj bubliny, ktoré musia niekedy prasknúť. Je však potrebné povedať, že implementácia Hayekových teórií do praxe nie je taká jednoduchá, ako sa z našej práce mohlo zdať. Plne si uvedomujeme, že v dnešných časoch štátov blahobytu vo vyspelých štátoch sveta politici len tak nemôžu nechať občanov krajiny naplno si prejsť ekonomickou recesiou so všetkým, čo k tomu patrí bez štátnych intervencií. Nie je náhoda, že Hayekove odporúčania takmer v nijakej miere neboli začlenené do reálneho hospodárskeho života. Myslíme si však, že systém súkromných peňazí je dobrý nápad. Ved' aj tak už dnes väčšina peňazí v ekonomike bola vytvorená systémom frakčných bankových rezerv komerčnými bankami.

Pre mnohých je skutočnosť súkromných peňazí nepredstaviteľná aj preto, že sme si zvykli na spôsob emisie peňazí práve taký, aký máme vo svete dnes. Tieto predispozície nám spôsobujú ťažkosti predstaviť si niečo takéto. Lenže niekedy si ľudia nevedeli predstaviť, že človek bude schopný pomocou stroja lietať a debaty o zostrojení takéhoto stroja boli považované za nezmysel. Ľudia sa mnohokrát pri myslení limitujú svojou vlastnou empiriou. Lenže nezabúdajme, že ak by nebolo ľudí, ktorí aj napriek všetkým ostatným sa snažili niečo vytvoriť a dokázať, že ich nápad je v skutočnosti realizovateľný, nikdy by sme sa možno nedostali na úroveň, na ktorej sa ľudstvo nachádza dnes.

Zoznam použitej literatúry

BUTLER, E. 1985. Hayek a jeho prínos k politickému a ekonomickému mysleniu dneška. New York : Ashgate Publishing Group, 1985. 110s., preklad PhDr. Ján Oravec

Zoznam laureátov Nobelovej ceny za ekonómiu. Dostupné na internete:
<http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Nobel_laureates_in_Economics>

Friedrich August von Hayek – život, dielo. Dostupné na internete:
<http://en.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Hayek>

Friedrich August von Hayek – život, dielo. Dostupné na internete:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Friedrich_August_von_Hayek>

Hospodárske cykly. Dostupné na internete:
<http://www.fses.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/Studium/AE/Ekonomicky_rozvoj/Hospodarske_cykly.pdf>

Mikloš, I. 2011. Od veľkej hospodárskej krízy ku globálnej finančnej a ekonomickej kríze. Dostupné na internete: <<http://www.upms.sk/sk/prednasky/od-velkej-hospodarskej-krizy-ku-globalnej-financnej-a-ekonomickej-krize/>>

Mikloš, I. 2011. Neudržateľnosť štátov blahobytu. Dostupné na internete:
<<http://www.upms.sk/sk/prednasky/3.-prednaska-neudrzatelnost-statov-blahobytu/>>